

Aktualna problematika lovstva iz perspektive agronomske struke

Tihomir Florijančić¹, Ivica Bošković¹, Mirjana Ivasić¹, Goran Godina², Nikica Šprem³, Krunoslav Pintur⁴, Luka Manojlović⁵

¹Poljoprivredni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Zavod za lovstvo, ribarstvo i pčelarstvo, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek, Hrvatska (flory@pfos.hr)

²Uprava za lovstvo, MRRŠVG, Vukovarska 269d, Zagreb, Hrvatska

³Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, Zagreb, Hrvatska

⁴Odjel lovstva i zaštite prirode Veleučilišta u Karlovcu, Trg J.J. Strossmayera 9, Karlovac, Hrvatska

⁵Lovno gospodarstvo Moslavina, Trg Dražena Petrovića 3, Zagreb, Hrvatska

Sažetak

Cilj rada je analizirati trenutno stanje u hrvatskom lovstvu, ukazati na probleme, istražiti njegove razvojne mogućnosti te posebno valorizirati agronomsku struku u znanosti i praksi u području lovstva. U radu se analizira zakonodavni okvir, iznose statistički pokazatelji o stanju divljači i lovišta te istražuje stanje i perspektive razvoja lovnog turizma. Analizirane su mogućnosti kontroliranog uzgoja divljači i stanje u lovnoj kinologiji, a posebno je obrađeno obrazovanje u području lovstva. Budući da je lovstvo interdisciplinarno stručno i znanstveno područje, njegovu razvoju i unapređenju može pomoći sinergijsko povezivanje stručnjaka i znanstvenika koji su izravno involvirani u problematiku lovstva, prvenstveno agronoma, šumara i veterinara.

Ključne riječi: lovstvo, divljač, lovni turizam, poljoprivreda, lovna kinologija

Uvod

Pod lovstvom podrazumijevamo gospodarenje lovištem i divljači odnosno uzgoj, zaštitu, lov te korištenje divljači i njezinih dijelova. Ove aktivnosti imaju gospodarsku, turističku i rekreativnu funkciju te ulogu zaštite i očuvanja biološke odnosno ekološke ravnoteže prirodnih staništa, divljači te divlje faune i flore. U znanstvenom smislu, lovstvo je posebna znanstvena grana u biotehničkom znanstvenom području, u okviru znanstvenih polja poljoprivreda odnosno šumarstvo.

Povoljan zemljopisni položaj RH, kao i specifična reljefna i klimatska različitost uvjetuju značajnu bioraznolikost i relativno očuvane bogate prirodne resurse, prvenstveno flore i faune. Ovi preduvjeti osnova su za razvoj lovnog gospodarenja. Iako je još 1872. godine zabilježen začetak kontroliranog uzgoja fazana u Zelendvoru kraj Varaždina, smatra se da je organizirano lovno gospodarenje na području Republike Hrvatske započelo 1881. godine osnivanjem „Društva za obranu lovstva u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji“. Hrvatska dakle ima dugu lovnu tradiciju i raspolaže potencijalnim kapacitetima, što je čini privlačnom i atraktivnom destinacijom za brojne domaće i inozemne lovce. No isto tako, kako navodi Tarnaj (2000), naši potencijali u lovstvu i lovnom turizmu nisu ni približno iskorišteni. Stoga je cilj rada analizirati trenutno stanje u hrvatskom lovstvu, ukazati na probleme, istražiti njegove razvojne mogućnosti te valorizirati agronomsku struku u znanosti i praksi u području lovstva.

Materijal i metode

Istraživanje je provedeno izviđajno (eksplorativno). U dijelu rada koji obrađuje teorijsku osnovu korištene su metode istraživanja za stolom (desk istraživanje) i pretraga literature, dok je u praktičnom dijelu rada korišteno ispitivanje vlasnika agencija za lovni turizam, stručnih suradnika za lovstvo pojedinih lovoovlaštenika te stručnih pratitelja lovaca. Instrument

istraživanja lovnog turizma bio je intervju osobnim komuniciranjem s ispitanicima pri čemu je uzorak bio namjerni – 16 ispitanika. Isto tako korišteni su podaci Državnog zavoda za statistiku iz Statističkog ljetopisa, kao i podaci Središnje lovne evidencije pri Upravi za lovstvo Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva.

Zakonodavni okvir u području lovstva

Republika Hrvatska je donošenjem zakonodavnog okvira, ponajprije temeljnog akta tj. Zakona o lovstvu (ZOL) (NN 140/05 i 75/09) te niza podzakonskih propisa kojima se uređuje gospodarenje lovištima i divljači, odredila lovstvo kao gospodarsku granu. Ukoliko lovstvo promatramo iz perspektive održivog razvoja, kojem posebice težimo slijedeći suvremene europske tekovine, možemo reći da je okvir zakonodavnih mjera i propisa u RH doista respektabilan. ZOL propisuje poslove gospodarenja lovištem i divljači. Gospodarenje obuhvaća uzgoj, zaštitu, lov i korištenje divljači i njezinih dijelova, a ti poslovi imaju gospodarsku, turističku i rekreativnu funkciju te funkciju zaštite i očuvanja biološke i ekološke ravnoteže prirodnih staništa, divljači i divlje faune i flore. Ovim (pod)zakonskim aktima gospodarenje lovištem i divljači relativno je uređeno. No značajan problem u razvoju lovnog turizma, kao prioritetnog i financijski dohodovnog segmenta u lovstvu, je u kompliciranoj zakonskoj regulativi, posebice za lovačke udruge, koje bi se trebale prilagoditi i međusobno uskladiti provođenje spomenutog Zakona o lovstvu, Zakona o udrugama, Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, Zakona o oružju, Zakona o hrani, Zakona o zaštiti prirode, Zakona o šumama, Zakona o poljoprivrednom zemljištu, Zakona o veterinarstvu te brojnih drugih (pod)zakonskih akata, što se u praksi pokazalo teško provedivim.

Divljač i lovišta u Republici Hrvatskoj

Divljač su prema ZOL-u određene životinjske vrste koje slobodno žive u prirodi, na površinama namijenjenim za uzgoj ili intenzivni uzgoj i razmnožavanje u svrhu lova i korištenja. Isti zakon propisuje da u RH obitava 44 životinjske vrste koje prepoznaje i određuje kao divljač. Ona se temeljem Zakona o lovstvu dijeli u prvom redu po veličini, na krupnu divljač – 8 vrsta (18,6%) te sitnu divljač – 36 vrsta (81,4%). Sitna divljač dijeli se prema vidnim morfološkim obilježjima na dlakavu (13 vrsta) i pernatu (23 vrste) divljač. Krupna divljač su jelen obični (*Cervus elaphus* L.), jelen lopatar (*Dama dama* L.); jelen aksis (*Axis axis* L.); srna obična (*Capreolus capreolus* L.); divokoza (*Rupicapra rupicapra* L.); muflon (*Ovis aries musimon* Pall.); svinja divlja (*Sus scrofa* L.) i smeđi medvjed (*Ursus arctos* L.). Većinu njih uzgaja se u slobodnoj prirodi, dok se jelen lopatar i muflon, na kontinetu u pravilu uzgajaju u uzgajalištima i ograđenim lovištima u svrhu gospodarskog korištenja, iako ima primjera gdje je gospodarenje uspješno i u slobodnoj prirodi. Izvrstan primjer za to je lovište Garjevica u Moslavini, odakle potječu vrhunski trofeji ove dvije vrste u RH, što je odraz ponajprije kvalitetnog i stručnog gospodarenja lovištem u kojem obitavaju, stoga je ovo lovište dobilo prestižnu nagradu „Edmond Blac Prize“ 2001. godine kada je proglašeno najuređenijim lovištem u svijetu, što je svakako priznanje ponajprije lovoovlašteniku, a svakako i stručnom osoblju.

U svrhu lova i korištenja, u brojnosti kojom bi se mogli ostvariti pozitivni ekonomski učinci, od sitne dlakave divljači uzgaja se samo zec obični, a od pernate divljači: fazan, trčka, jarebica kamenjarka te divlje patke. Trčka je jedina naša autohtona poljska koka u kontinentalnom području, a u većini lovišta je uopće nema ili obitava u zanemarivo malom broju. Zbog lova na trčke selekcijom su nastale gotovo sve pasmine pasa ptičara na svijetu, što znači da je svakako treba reintroducirati u lovišta iz kojih je nestala odnosno povećati brojno stanje. Natjecanja u dugom traženju trčki vrlo su popularna, unosna i prestižna u europskih lovaca, stoga smatramo da je obukom pasa ptičara, utakmicama i „prodajom mirisa“, a bez odstrjela divljači moguće ostvariti znatne iznose u kontinentalnom turizmu. Treba spomenuti prepelicu pućpuru koja u

nas ne obitava kao stalna vrsta. One su selice gnjezdarice i selice prolaznice, a mogle bi imati važnu ulogu u lovnom turizmu, no na njih je zabranjen lov vabilicama, stoga je i njihovo značenje u lovnom turizmu u ovom trenutku zanemarivo.

Ako bismo divljač podijelili na uzgojno glavne i sporedne vrste, došli bismo do sljedećih rezultata. U našim lovištima ima 6 glavnih uzgojnih vrsta krupne divljači ili 75% ukupnog broja vrsta krupne divljači, uzgojno vrijedne sitne dlakave divljači 1 vrsta ili 7,69% ukupnog broja vrsta sitne dlakave divljači, dok je uzgojne sitne pernate divljači 7 vrsta ili 30,43% ukupnog broja vrsta sitne pernate divljači ili kumulativno od 36 vrsta sitne divljači 8 vrsta je uzgojnih ili 22,23%. Dakle, od ukupno 44 vrste divljači samo 14 vrsta uzgaja se u svrhu lova i korištenja u brojnosti kojom bi se moglo ostvariti i pozitivne ekonomske učinke ili 31,82%, od kojih 13,64% uzgojna krupna divljač i 18,18% uzgojna sitna divljač. S obzirom na stanište u kojem obitavaju pojedine vrste, divljač ugrubo možemo podijeliti na divljač šuma - krupna divljač i divljač polja - sitna divljač. Analitika u takvoj podjeli ukazuje da od ukupno 8 vrsta krupne divljači 2 vrste u pravilu nisu slobodnoživuće (jelen aksis i lopatar), 2 vrste su u pravilu divljač kamenjara i visokog krša (muflon i divokoza), a 2 vrste podjednako su divljač i šuma i polja, stalno ili sezonski (srna obična i divlja svinja). Kod sitne divljači prema podjeli na dlakavu i pernatu može se razlučiti da je 10 vrsta (od ukupno 13) divljač šuma, osim zeca običnog, kunića i mungosa, a kod pernate divljači od ukupno 23 vrste 2 vrste (šumska šljuka i šojka) su divljač šuma. Samo manji dio šumskih površina (mlađe dobne sastojine - branjevine) su potencijalno pogodne za uzgoj sitne divljači (šumska šljuka, zec i fazan).

U Statističkom ljetopisu, kao službenom statističkom glasilu u RH, o lovstvu se u pravilu može naći samo jedna tablica, a u njoj tek broj odstrijeljenih pojedinih vrsta divljači (Tablica 1), što svakako nije realni pokazatelj niti brojnog stanja, niti lovnog gospodarenja, posebice jer se podaci za sitnu divljač zaokružuju.

Tablica 1. Podaci o broju odstrijeljene divljači u Republici Hrvatskoj 1999.-2008. godine

Vrsta divljači	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Jeleni	761	1035	1277	1803	1506	1525	1599	1599	2738	2139 2457
Srna obična	3663	4546	6017	6501	7432	7878	8764	8764	11175	11168 13848
Medvjed	29	29	37	25	33	35	58	58	61	76
Divlja svinja	5155	5986	8537	9971	8452	9803	10445	10445	17527	18679 19622
Zec obični	8000	9000	10000	12000	13000	15000	7000	7000	10000	21000 24159
Fazani	55000	59000	70000	79000	77000	78000	77000	77000	70000	84000
Lisica	9000	10000	10000	11000	11000	10000	11000	11000	11000	9000
Ptice močvar.	7000	8000	11000	13000	13000	13000	6000	9000	19000	15000

Izvor: Statistički ljetopis, 2009. i Središnja lovna evidencija (2008./2009.)

Prema Statističkom ljetopisu (2009.) (SLJ) u razdoblju 1999.-2008. godine nakon neznatne stagnacije krajem devedesetih godina broj odstrijeljene divljači, povećao se početkom novog tisućljeća. Slična situacija je i u nekim europskim zemljama (Krostitz, 1996). Na ovaj se način neizravno može protumačiti da je nastupilo i povećanje brojnosti divljači u našim staništima, što je svakako dokaz kvalitetnijeg održivog gospodarenja lovištima. Najveći broj divljači odstrijeljen je u prirodi, tijekom završne faze uzgojnog rada u lovištu, pri čemu je odstrijel gospodarski najznačajnijih vrsta povećan. Ovi službeni statistički

podaci su indikativni i pokazuju trend brojnosti divljači, odnosno njihova odstrjela, ali ne pokazuju egzaktno stanje jer je evidencija po lovačkim udrugama bila blago rečeno upitna zbog neupućenosti i neznanja, ali i zbog tadašnjeg nepostojanja univerzalnog i standardiziranog načina provođenja lovačke evidencije i statistike (Tolušić i sur., 2006.). Ova pojava nije problem samo u Hrvatskoj, pa tako Lecocq (1997.) navodi da podaci o lovstvu u zemljama Europske unije nisu u potpunosti transparentni jer je statistika često iz raznih razloga nepotpuna. Stoga je ZOL 2005. godine predvidio ustroj Središnje lovne evidencije (SLE) pri Upravi za lovstvo MRRŠVG u RH, koja je i operativno započela s radom 2007. godine. Podatke još nije moguće uspoređivati po godinama, no očit je nesrazmjer između SLJ i SLE, što je vidljivo za 2008. godinu u Tablici 1, a detaljniji podaci SLE o odstrjelu i procjeni brojnosti prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Odstrjel i brojno stanje divljači u RH na dan 1. travnja 2008.

Vrsta divljači	Odstrijel	Otpad	Brojno stanje
Jelen obični	1.739	262	10.248
Jelen lopatar	397	55	1.419
Jelen aksis	3	1	39
Srna	11.689	2.153	56.702
Divokoza	61	74	847
Muflon	263	93	2.065
Medvjed	76	35	686
Divlja svinja	18.679	943	21.153
Zec	21.281	2.878	75.291
Lisica	8.783	691	9.342
Fazan	84.803	42.145	157.827
Ostala dlakava divljač	7.491	1.045	48.818
Močvarice, razne	15.212	1.601	45.752
Ostala pernata divljač	99.948	11.830	148.125

Izvor: Središnja lovna evidencija, Uprava za lovstvo, MRRŠVG

Nadalje, prema podacima SLE u RH ima 1.060 lovišta, koja se prostiru na ukupno 5.012.905 ha površine (Tablica 3.). Od toga je 4.428.915 ha (88,35%) lovne te 583.990 ha (11,65%) nelovne površine. Pod šumama je 1.722.476 ha (34,36%), dok poljoprivredne površine iznose 3.290.429 ha ili 65,64% ukupnih površina lovišta u RH. Prema lovnom zakonodavstvu pod poljoprivredne površine uračunavaju se oranice, livade i pašnjaci, a pod šumske površine uračunava se obraslo i neobraslo šumsko zemljište.

Lovno gospodarstvo u praksi provodi se na temelju desetogodišnjih planskih akata tj. Lovnogospodarskih osnova, čija izrada se može povjeriti pravnoj osobi koja je registrirana za tu djelatnost i ima zaposlenog djelatnika sa završenim šumarskim fakultetom šumarskog smjera, agronomskim i veterinarskim fakultetom s položenim kolegijem iz lovstva ili fizičkoj osobi s navedenom stručnom spremom s položenim stručnim ispitom te koji je ovlašten za poslove lovstva, što je izrijekom navedeno u ZOL-u (2005). Izmjenama ZOL-a iz 2009. godine izrada lovnogospodarske osnove, programa uzgoja divljači ili programa zaštite divljači te njihove revizije moraju se povjeriti pravnoj ili fizičkoj osobi koja je licencirana za tu djelatnost. Licenciju izdaje Hrvatska komora inženjera šumarstva i drvne

tehnologije. Uvjeti za fizičke osobe koje mogu i smiju zatražiti licenciranje za radove u lovstvu spominju se u Pravilniku o vrsti šumarskih radova (NN 66/07 i 29/08). Minimalnim uvjetima za njihovo izvođenje koji propisuje da licencirana pravna osoba mora za poslove radova u lovstvu imati osigurane: "Izrada lovnogospodarskih planova - 1 ovlaštenu inženjera šumarstva (na svakih 20 lovnogospodarskih planova godišnje), 1 dipl. ing. agronomije s položenim kolegijem iz lovstva (na svakih 10 lovnogospodarskih planova godišnje) ili 1 dr. vet. med. s položenim kolegijem iz lovstva (na svakih 10 lovnogospodarskih planova godišnje).

Tablica 3. Površine lovišta u Republici Hrvatskoj od 2002. do 2009. godine

	Podaci Državnog zavoda za statistiku RH (DSZ)					Podaci Središnje lovne evidencije (SLE)	
	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007./08.	2008./09.
Površina lovišta (ha)	3.727.649	3.829.449	3.878.086	3.691.288			5.012.905
Lovna površina (ha)	2.899.857	2.994.795	3.017.341	2.892.444			4.428.915
Nelovna površina (ha)	827.792	834.654	860.745	798.844			583.990
Šumske površine (ha)							1.722.476
Poljoprivredne površine (ha)							3.290.429

Do razlike površina lovišta koje su navedene u tablici 3. došlo je prije svega zbog promjene metodologije prilikom donošenja odluka o ustanovljenju lovišta. Naime, u podatcima za 2008/09. lovnu godinu prikazane su sveukupne (bruto površine), dobivene digitalizacijom karata lovišta, dok su prema prijašnjem Zakonu o lovu iz 1994. godine znatne površine unutar svakoga lovišta činile nelovne površine (300-metarski zaštitni pojas i ostale površine sukladno članku 8. Zakona o lovu).

Lovni turizam

Hrvatska dakle ima dugu lovnu tradiciju i raspolaže potencijalnim kapacitetima, što je čini privlačnom i atraktivnom destinacijom za brojne domaće i inozemne lovce. No isto tako, kako navodi Tarnaj (2000), naši potencijali u lovstvu i lovnom turizmu nisu ni približno iskorišteni. Tome u prilog idu i podaci Državnog zavoda za statistiku, koji govore da primjerice istočna Hrvatska odnosno Slavonija, kao jedna od devet turističkih regija, a za koju se smatra da ima najkvalitetnija i najbogatija lovišta i tradiciju lovstva, ima godišnje zabilježen najmanji broj noćenja (0,5 %) odnosno kapaciteta (0,4 %) prema vrstama smještajnih objekata. Kovačević i Kovačević (2006) navode da se današnji problemi lovnog turizma odnose na neadekvatnu smještajnu ponudu, nesređene statističke izvore, nestručnost zaposlenih u području lovnog turizma, izostanak promocije, marginaliziranje uloge lovnog turizma u strategijama razvoja te na druge važne probleme. Valja napomenuti, kako je stvaranje atraktivnog lovno-turističkog proizvoda dugotrajan i skup proces, koji je isplativ samo ako ga se valorizira polivalentnim vrijednostima, odnosno materijalnim i nematerijalnim učincima (Tarnaj, 2000).

Republika Hrvatska pripada u skupinu zemalja koje su poželjne kao lovna destinacija (Hofer, 2002). U istočnoj Hrvatskoj odnosno četiri županije koje administrativno pripadaju

turističkoj regiji Slavonija broj lovaca se danas kreće oko deset tisuća, a ovo je podatak koji značajno govori o tradiciji lovstva u ovim područjima.

Iz podataka navedenih u Tablici 4. očito je da u svim županijama turističke regije Slavonija ima manji broj državnih lovišta koji su većih površina.

Prema strukturi površina državna su lovišta uglavnom šumska područja u kojima obitava krupna divljač (jelen obični, divlja svinja te djelomično srna obična). Ovim lovištima u pravilu gospodare lovoovlaštenici, kojima lovstvo nije primarni izvor prihoda, ali koji njima ipak gospodare na tržišnoj osnovi. S druge strane vidljiv je veći broj površinski manjih tzv. zajedničkih (županijskih) lovišta, koja su prema strukturi površina uglavnom poljoprivredne površine te u njima obitava uglavnom sitna divljač (zec, fazan, trčka i dr.), a od krupne divljači srna obična. Ovim lovištima uglavnom gospodare domicilne lovačke udruge, kojima lov sam po sebi predstavlja odmor, zabavu odnosno rekreaciju bez značajnije dobiti u smislu lovnog gospodarenja.

Tablica 4. Lovišta i smještajni kapaciteti u županijama istočne Hrvatske

Županija	Lovišta			Površina		Broj ležajeva
	Vrsta	Broj	\bar{x}	Min	Max	
Osječko – baranjska	Državnih	27	4.148	800	26.070	71
	Zajedničkih	86	3.013	705	7.518	0
Vukovarsko – srijemska	Državnih	18	4.730	862	18.092	33
	Zajedničkih	51	3.140	1.003	11.892	24
Brodsko – posavska	Državnih	15	4.741	433	12.040	14
	Zajedničkih	25	4.862	1.244	10.368	0
Požeško – slavonska	Državnih	16	4.786	1.686	6.080	0
	Zajedničkih	24	5.862	1.734	13.423	0

Ovi pokazatelji govore da istočna Hrvatska zasigurno ima značajni potencijal za razvoj lovnog turizma različitih razina. Međutim, ponuda kvalitetnih lovišta i divljači, smještajnih kapaciteta, kao i neizostavnih sadržaja koji prate ovakav oblik turističke ponude nisu još uvijek adekvatni, dostatni i prepoznatljivi. Veliki problem je u kompliciranoj zakonskoj regulativi, posebice za lovačke udruge, koje bi se trebale prilagoditi i međusobno uskladiti provođenje Zakona o lovstvu, Zakona o udrugama, Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, Zakona o oružju, Zakona o hrani, Zakona o veterinarstvu te brojnih drugih (pod)zakonskih akata, što se u praksi pokazalo teško provedivim. Iz ovih razloga značajan je nesrazmjer između broja lovišta odnosno lovoovlaštenika, a time i potencijalnih davatelja usluga u lovnom turizmu s jedne strane, i malog broja raspoloživih smještajnih kapaciteta za lovce i ine turiste s druge strane.

Dobrim dijelom, posljedica ovakvog stanja je utjecaj koji je na gospodarstvo istočne Hrvatske imao Domovinski rat, tijekom kojeg su značajno narušeni i resursi u lovnom gospodarenju, što je snažno utjecalo i na lovni turizam. Naime, jedan veliki dio istočne Hrvatske bio je nedostupan ustavno-pravnom poretku Republike Hrvatske od 1991. do 1996. odnosno 1998. godine. Nadalje kao veliki problem uočen je nedostatak stručnih kadrova u lovstvu jer gostu-lovcu treba prema njegovoj želji i mogućnostima ponuditi divljač određene trofejne odnosno financijske vrijednosti, što u prirodi nije nimalo jednostavan zadatak. U usporedbi sa zemljama u okruženju uočava se nejednako vrijeme lovostaja na pojedine životinjske vrste, što hrvatski lovni turizam stavlja u tržišno neravnotežan položaj s okolnim zemljama. Isto tako, strani turisti ukazuju na probleme s

oružjem i odstrijeljenom divljači na graničnim prijelazima, nedostatak ovlaštenih objekata za pregled divljači, kompliciranu birokraciju i administraciju itd.

Sve ovo govori da je lovni turizam bremenit brojnim problemima, kako iz perspektive domaćih, tako i stranih lovaca, a posebice potencijalno zainteresiranih za bavljenje lovnim turizmom. S druge strane, lovni turizam zahvaljujući svojoj tradiciji te očuvanim prirodnim resursima u istočnoj Hrvatskoj ima izvrsnu perspektivu. Stoga ga je nužno ugraditi te snažno poduprijeti u razvojnoj strategiji hrvatskog turizma, posebice na području slavonskih županija. Potrebno je lovoovlaštenike rasteretiti nepotrebno komplicirane administracije, u tom smjeru prilagoditi i uskladiti propise, a one koji ozbiljno žele razvijati lovni turizam primjereno financijski stimulirati, kao i omogućiti istraživanja vezana za trčku i njenu reintrodukciju u lovišta. Značajno poboljšati institucionalno obrazovanje kadrova, kao i edukaciju lovaca i lovnih pratitelja. Marketinškim aktivnostima u inozemstvu isticati prednosti Hrvatske kao lovne destinacije, te poticati i razvijati specijalizirane agencije. Povezati lovni s drugim vidovima ruralnog turizma (posebice) npr. ekoturizmom, seoskim turizmom i sl. Osmisliti lovnu alternativnu aktivnost u prirodi, kao npr. obuka lovačkih pasa, fotosafari, promatranje ptica („birdwatching“), jahanje i drugi sportsko rekreacijski sadržaji itd. Razvojem lovstva odnosno lovnog turizma kao prepoznatljive gospodarske grane u istočnoj Hrvatskoj, zasigurno će se mobilizirati i druge prateće gospodarske aktivnosti, a time ostvariti i značajniji pozitivni financijski učinak. U Hrvatskoj je posebno zanemaren lovni turizam koji se odnosi na sitnu divljač, gdje prihodi mogu biti znatni, ulaganja su relativno mala, a potražnja u svijetu velika. Da bi se uzgojilo sitnu divljač (npr. zeca, trčku, jarebicu kamenjarku, fazana i dr.) potrebno je prije svega poboljšati uvjete u staništu, pri čemu valja naglasiti da se radi uglavnom o poljoprivrednim površinama. S druge strane ulaganjem u ovaj dio lovstva odnosno lovnog turizma koristi bi imala i šira društvena zajednica jer se poboljšavanjem uvjeta staništa štiti priroda i okoliš, čime se podiže kvaliteta života ljudi i životinja.

Meso divljači

Meso divljači ili divljačina predstavlja meso u lovu odstrijeljene krupne ili sitne divljači, namijenjeno ljudskoj prehrani, a za sad još iznimno se može dobiti klanjem nekih vrsta intenzivno uzgojene divljači (Živković, 2001). Uzgoj divljači danas postaje sve zanimljiviji, budući da potrošači postaju svjesniji rizika za zdravlje zbog konzumacije mesa domaćih životinja koje ima visoku razinu zasićenih masti (Fletcher, 1997). Meso divljači, zbog svog kemijskog sastava, ima određene nutricionističke prednosti pred mesom domaćih životinja, a uz vještu pripremu, potrošači ga doživljavaju kao gastronomski specijalitet. Prednosti se odnose na veću zastupljenost bjelančevina i manju zastupljenost masti, koje su povoljnijeg masnokiselinskog sastava. Bandik i Ring (1996) navode da meso divljači, posebice divljih preživača, zečeva i divljih kunića, ima posebnu i specifičnu aromu te predstavlja važnu namirnicu zbog male količine masti i povoljnog sadržaja esencijalnih aminokiselina, nezasićenih masnih kiselina i vitamina. S obzirom da navedene činjenice ukazuju na visoku nutricionističku vrijednost mesa divljači, ono je zasigurno vrijedan i preporučljiv dodatak ljudskoj prehrani, s obzirom da potrošači danas preferiraju meso koje je ukusno, ali koje ujedno ima pozitivno djelovanje na zdravlje.

Godišnja potrošnja svježeg mesa u Hrvatskoj u 2003. godini iznosila je 51,24 kg po članu domaćinstva. Najviše se konzumiralo meso peradi (19,30 kg), zatim svinjetina (18,14 kg), govedina (8,55 kg), dok se meso divljači nalazi pri dnu ljestvice i njegova je potrošnja iznosila svega 0,55 kg. Tolušić i sur. (2006) ukazuju da se prema preferencijama potrošača može zaključiti da je potrošnja mesa divljači, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, relativno niska. Prirodna bogatstva flore i faune, te njihova očuvanost, kao i tradicija koja se gaji u Hrvatskoj pri obradi mesa, kako domaćih, tako i divljih životinja, prednosti su koje treba

isticati pri jačanju marketinške aktivnosti te prezentaciji prepoznatljivih autohtonih mesnih proizvoda, gdje svoju zapaženu ulogu treba imati i meso divljači.

Kontrolirani (farmski) uzgoj divljači

Danas smo svjedoci sve većeg antropogenog utjecaja na prirodu i okoliš. Primjeri su izgradnja modernih prometnica (posebice ograđenih autocesta), sve veći broj motornih vozila, širenje naseljenih mjesta, nekontrolirana uporaba pesticida i inih kemijskih tvari pri obradi zemljišta, sječa šuma te porast poljoprivrednih površina, što neminovno rezultira smanjenjem i ugrožavanjem prirodnih staništa brojnim životinjskim vrstama, pa tako i divljači. S ciljem postizanja što bolje produktivnosti u poljoprivrednoj proizvodnji nužno je objedinjavanje i okrupnjavanje kvalitetnih poljoprivrednih površina pri čemu ostaju površine koje nisu prikladne (dislocirane, nedostupne mehanizaciji, lošeg vodnog režima i sl.) intenzivnom gospodarenju, ali otvaraju mogućnost za organiziranje najrazličitije ekološke proizvodnje. Stoga se nameće sve veća potreba uzgoja pojedinih vrsta divljači u kontroliranim tj. farmskim uvjetima s osnovnim ciljem napučivanja lovišta te njihovog kasnijeg plasiranja na tržište u vidu trofejnog odstrjela i/ili proizvodnje mesa (divljačine). Na svjetskom tržištu sve se više traži trofejna divljač i ekološki proizvedena hrana, posebice meso divljači, što stvara pretpostavke za razvoj ruralnog (lovnog) turizma, za što u Hrvatskoj postoje izvanredni uvjeti. Valja naglasiti da je meso divljači visoke nutritivne vrijednosti s malim postotkom masti i kolesterola te visokim postotkom bjelančevina u odnosu na meso domaćih životinja. Osim toga ovakvim se načinom uzgoja može držati puno veći broj životinja na manjem prostoru. Ne treba zanemariti činjenicu da smještanje divljači u ograđene prostore dovodi do izrazitih psihičkih i fizičkih stresnih stanja narušavanjem društvene strukture te vrsno specifičnih oblika ponašanja i socijalne hijerarhije. Kvaliteta farme ovisi o iskorištenosti zemljišta i postignutom stupnju dobrobiti divljači. Dakako, za to je nužno dobro poznavati, ne samo fiziološke potrebe, nego navike, pa i psihologiju ponašanja određene vrste divljači. U Hrvatskoj postoji nekoliko fazanerijskih, u kojima se već desetljećima u kontroliranim uvjetima uzgaja fazane, a koji su namijenjeni prvenstveno napučivanju lovišta. Farmski uzgoj ostalih vrsta divljači je u začetku i temelji se prvenstveno na entuzijazmu i inicijativi pojedinih zaljubljenika u lov(stvo), dok u posljednje vrijeme postoje i državne potpore za uzgoj pojedinih vrsta divljači prvenstveno zeca običnog, jelena običnog i divlje svinje. Nedostaju potpore za uzgoj i reintrodukciju trčke, a ukinuti su poticaji za uzgoj fazana. Lovište bogato trčkama može biti okosnica za razvoj lovnog turizma određenog lovišta, prvenstveno zbog obuke lovačkih pasa, što je trend u svijetu, pri čemu nema odstrjela, a prihodovati se mogu znatna financijska sredstva.

Lovna kinologija

Lovstvo odnosno lov je nezamisliv bez pomoći lovačkih pasa. Lovna kinologija je znanstvena disciplina koja proučava lovačke pse, prvenstveno njihov uzgoj i obuku. Njihova uporaba u lovu zakonska je obveza, posebice krvosljednika zbog potrage te skraćivanja agonije ranjenoj divljači. Ovime se iskazuje moralnost i etika prilikom obavljanja lova, ali i važnost zbog gospodarske odnosno financijske vrijednosti odstrijeljene divljači. Međunarodna kinološka organizacija (FCI) pse dijeli na temelju morfoloških karakteristika, uporabne vrijednosti i stupnja srodstva na deset skupina, od kojih su pet lovački psi odnosno od oko 400 pasmina pasa 150 su lovačke pasmine koje podliježu obveznom ispitu rada. Hrvatska ima svoje, u svijetu priznate autohtone pasmine pasa (npr. kratkodlaki i oštrodlaki istarski gonič, posavski gonič i dalmatiner). Pravilnim uzgojnim i selekcijskim radom neophodno je očuvati ove pasmine, za što je potrebno iznimno znanje. Stoga je lovna kinologija sastavni dio gradiva na lovačkim ispitima, u

nekim srednjim strukovnim školama u okviru predmeta lovstvo, kao i na visokoškolskim ustanovama koje izučavaju lovstvo. Na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku lovna kinologija je poseban modul na diplomskom studiju, a cjelokupni poslijediplomski (doktorski) studij nosi naziv Lovstvo i kinologija. Ovoj disciplini svakako treba posvetiti više pozornosti u stručnom i znanstvenom smislu.

Obrazovanje u području lovstva

Obrazovanje lovačkih kadrova u Hrvatskoj odvija se na nekoliko razina. Da bi netko postao lovac obvezan je pohađati tečaj, proći propisanu edukaciju te položiti lovački ispit. Edukaciju i ispite u pravilu održavaju ovlašteni predavači i ispitivači Hrvatskog lovačkog saveza, kao i nekoliko pučkih otvorenih učilišta.

Na razini srednjoškolskog obrazovanja predmet *Lovstvo* postoji u određenim strukovnim školama i to ponajprije u onima u kojima se obrazuju šumarski, poljoprivredni i veterinarski tehničari.

Slično je i u visokoškolskom obrazovanju, gdje se do prelaska na tzv. Bolonjski sustav, predmet Lovstvo slušao na dodiplomskom studiju kao obvezni ili/i izborni na Šumarskom, Veterinarskom i Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu odnosno na Poljoprivrednom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, na kojem je ovaj predmet postojao i na stručnom studiju. Valja naglasiti da je 1990. godine tj. nakon stjecanja državne samostalnosti Republika Hrvatska uvela tzv. binarni sustav visokog obrazovanja, što podrazumijeva postojanje sveučilišnih studija, koje izvode sveučilišta te stručnih (primijenjenih) studija, koje izvode visoke škole i veleučilišta. Tako je na Veleučilištu u Karlovcu 2000. godine osnovan Odjel lovstva i zaštite prirode koji provodi istoimeni stručni studij. Nakon prelaska na Bolonjski sustav razina obrazovanja u okviru znanstvene grane lovstvo značajno se proširila i na sveučilišnoj razini, posebice u okviru znanstvenog polja poljoprivreda. Modul Lovstvo sluša se i polaže na preddiplomskom studiju, dok su osnovani i diplomski studiji koji značajno proširuju obrazovanje iz područja lovstva. Tako na Agronomskom fakultetu u Zagrebu postoji redovni diplomski studij „Ribarstvo i lovstvo“, a na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku redovni i izvanredni smijer „Lovstvo i pčelarstvo“ na diplomskom studiju „Zootehnika“, koji su se zbog iznimno zanimanja polaznika pokazali kao perspektivni studiji.

Na najvišoj akademskoj razini tj. na poslijediplomskom studiju do početka primjene Bolonjskog sustava postojali su specijalistički i znanstveni studiji koji su obrazovali kadrove do stupnja magistra specijaliste odnosno magistra i doktora znanosti u području lovstva. Iste institucije uglavnom su do danas zadržale obrazovanje magistara odnosno doktora u okviru znanstvene grane lovstvo. Na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku do 1990. godine postojao je poslijediplomski studij pod nazivom "Lovstvo i zaštita prirode", a od 1990. godine ustrojen je novi poslijediplomski studij "Lovna i opća kinologija". Nakon prelaska na Bolonjski sustav osnovan je novi doktorski studij, koji s ciljem održavanja kontinuiteta nosi naziv „Lovstvo i kinologija“.

Treba naglasiti da studenti koji završe Poljoprivredni ili Agronomski fakultet stječu solidnu teoretsku i praktičnu interdisciplinarnu razinu znanja, budući da osim stručnih modula u okviru lovstva imaju primjerena znanja i iz vrlo bliskih modula (npr. Zoologija; Anatomija i fiziologija; Genetika; Hranidba; Zdravstvena zaštita životinja; Opće stočarstvo; Botanika; Krmno bilje i travnjaštvo, itd.).

Mogućnost nastavka znanstveno-istraživačkog rada provodi se kroz znanstveno istraživačke projekte u znanstvenim institucijama i postdoktorskim usavršavanjem u zemlji i inozemstvu. Završetkom studija stručnjaci odnosno znanstvenici mogu primjenjivati svoje spoznaje u lovnom gospodarenju, znanstvenim i znanstveno-nastavnim ustanovama,

tijelima državne uprave, poglavarstvima gradova i županija, savjetodavnoj službi, državnim inspektoratima, laboratorijima te ostalom javnom i privatnom sektoru.

SWOT analiza lovstva u Republici Hrvatskoj

Na temelju pregleda literature, prikupljenih podataka, ispitivanja vlasnika agencija za lovni turizam, stručnih suradnika za lovstvo pojedinih lovoovlaštenika te stručnih pratitelja lovaca izradili smo SWOT analizu hrvatskog lovstva koju iznosimo u Tablici 5.

Tablica 5. SWOT analiza lovstva u Republici Hrvatskoj

SNAGE - (Strengths)	SLABOSTI - (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - povoljan zemljopisni i geopolitički položaj - specifična reljefna i klimatska različitost - bogata prostorna i biološka raznolikost - relativno očuvani bogati prirodni resursi (flora, fauna, vodni kapaciteti) - brojna lovišta s raznolikom ponudom krupne divljači - duga tradicija i povijesno naslijeđe 	<ul style="list-style-type: none"> - komplicirana birokracija i neusklađena administracija - neusklađenost (pod)zakonskih propisa - nedovoljna zastupljenost u strateškim odrednicama i marketinškim aktivnostima - nedovoljni i neadekvatni smještajni kapaciteti - nedovoljan broj stručno osposobljenog kadra - nedovoljan broj lovozakupnika koji nude odstrjel sitne divljači - zakonski loše regulirana obuka pasa na lovnim terenima - slaba povezanost struke i znanosti - slaba navika pripreme, konzumiranja odnosno potrošnje mesa divljači
PRILIKE - (Opportunities)	PRIJETNJE - (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - prirodni uzgoj divljači - proširenje ponude - osmišljeni boravak lovaca posebice stranih - snažnije podupiranje u strateškim planovima - povezivanje lovnog s drugim vidovima turizma - obrazovanje na različitim razinama (od tečajeva do doktorata znanosti) - državne potpore uzgoju divljači - predpristupni fondovi EU 	<ul style="list-style-type: none"> - mreža autocesta - antipropaganda - lovokrađa (krivolov) - miniranost lovišta - zanemarivanje ruralnog prostora i ruralnog turizma - nedostatna priprema za sudjelovanje u projektima i programima EU - nedovoljna potpora stručnom i znanstvenom radu - velika ulaganja - sukob sa zaštitarima prirode

Zaključak

Za razvoj lovstva i lovnog turizma u Hrvatskoj postoje izvrsni preduvjeti, kao što su tradicija, relativno očuvani biljni i životinjski svijet, brojna lovišta i dr. S druge strane lovstvo je vrlo slabo zastupljen u strateškim odrednicama i marketinškim aktivnostima. Njegov razvoj opterećen je brojnim problemima, ponajprije zbog neusklađenosti zakonske regulative, nedovoljnih i neadekvatnih smještajnih kapaciteta, nestručnog kadra i rada u lovstvu, komplicirane birokracije, nesređene administracije itd. Rješavanjem ovih problema stvorit će se pretpostavke za razvoj lovstva odnosno lovnog turizma kao

prepoznatljive gospodarske grane. Osmišljenim boravkom lovaca, posebice iz inozemstva, zasigurno će se mobilizirati i druge prateće gospodarske aktivnosti, a time ostvariti i značajniji pozitivni financijski učinak. Budući da je lovstvo interdisciplinarno područje, njegovu razvoju može pomoći sinergijsko povezivanje agronomske, šumarske i veterinarske struke i znanosti, koji zajedničkim radom mogu dati svoj doprinos u edukaciji na institucionalnoj razini, kao i provođenju stručnih i znanstvenih projekata.

Literatura

- Bandick, N., C. Ring (1996): Game as food. *Fleischwirtschaft*, 76(9):888.
- Državni zavod za statistiku (2009). Statistički ljetopis 2009 /on line/. Dostupno na: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2009/15-bind.pdf
- Fletcher, T.J. (1997): European perspectives on the Public health risks posed by farmed game mammals. *Revue Scientifique et Technique*, 16(2):571-578.
- Hofer, D. (2002). The Lion's Share of the Hunt. Trophy Hunting and Conservation-Areview of the legal Euroasian tourist hunting market and trophy trade under Cites. *Traffic Europe*, ISBN 90 75243 06 5, Brussels, Belgium
- Kovačević, B. & Kovačević, M. (2006). Lovni turizam. U: S. Čorak & V. Mikačić (urednici), *Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, 191-213. Institut za turizam, ISBN 953-6145-16-2, Zagreb
- Krostitz, W. (1996): The market for game meat. *Fleischwirtschaft*, Vol. 76 No. 10, 1029-1036, ISSN 0015-363X
- Lecocq, Y. (1997). A European perspective on wild game meat and public health. *Revue Scientifique et Technique Office International des Epizooties*, Vol. 16, No. 2, 579-585, ISSN 0253-1933
- Loveleck, B. (ed.) (2007). *Tourism and Consumption of Wildlife, Hunting, Shooting and Sport Fishing*. Routledge, ISBN 978-0-415-40381-8, Oxon, UK
- Tarnaj, I. (2000). Stanje i perspektive lovnog turizma u Republici Hrvatskoj. *Hrvatske šume*, No. 46-47, 32-34, ISSN 1330-6480
- Tolušić, Z.; Florijančić, T.; Kralik, I.; Sesar, M. & Tolušić, M. (2006). Tržište mesa divljači u istočnoj Hrvatskoj. *Poljoprivreda*, Vol. 12, No. 2, 58-63, ISSN 1330-7142
- Živković, J. (2001): Higijena i tehnologija mesa I. dio. *Veterinarsko-sanitarni nadzor životinja za klanje i mesa*. Orbis, Zagreb.

Current problems of hunting from the perspective of agricultural profession

Abstract

The aim of the paper is to analyse actual state of the Croatian hunting, point out on problems, search for developmental potential, and to specifically assess the agronomic profession in science and practice in the field of hunting. The paper describes legal framework, gives statistical figures on the state of the game and hunting grounds, and searches the perspectives for development of the hunting tourism. Possibility for the controlled game breeding, and actual situation in hunting cynology is analysed, too. The issue of education in the field of hunting is highlighted. Since the hunting is interdisciplinary expert and scientific field, its development and improvement can be supported by synergic linking of those experts and scientists involved in the problem area of hunting, primarily agronomists, foresters and veterinarians.

Key words: hunting, hunting tourism, game, agriculture, kinology